

Nr.21 April 1989

NYTT FRA GRENLAND ÆTTEHISTORIELAG

Truloving i Norden på 1500-tallet. Etter at det var gjort avtale om heimanfølgje og ulike økonomiske tilhøve, ble festarmålet inngått ved håndslag i nærvær av vitne. Fra Olaus Magnus.

INNHold - NR. 21 APRIL 1989

OM TRULOVING OG BRYLLUP.....	SIDE	3
LESEPRØVE I GOTISK HÅNSKRIFT.....	"	5
NAVNESKIFTE.....	"	5
VALGETS KVAL FOR SLEKTSGRANSKERE MED PC.....	"	6
HOLLA - BØKENE.....	"	7
LESEPRØVE I GOTISK HÅNSKRIFT, LØSNING.....	"	9
LAGSNYTT.....	"	10

REDAKSJONSKOMITE:

THOR GUNDERSEN, SIVERT URNES VEI 55, 3700 SKIEN	TLF. 522784
ROAR F. NESSE, HÅVUNDV. 377, 3900 PORSGRUNN	" 501087
DAG STRAUME, CAMILLA COLLETS VEI 13, 3700 SKIEN	" 521847
PER CHR. SVENDSEN, HOVET RING 55, 3900 PORSGRUNN	" 512416

PÅMELDING AV NYE MEDLEMMER, HENVENDELSE:

ALF GRANLY, GRAVAVEIEN 52, 3940 HEISTAD	TLF. 511271
THOR GUNDERSEN, SIVERT URNES VEI 55, 3700, SKIEN	" 522784

OM TRULOVING OG BRYLLUP

Truloving var i eldre tid en kirkelig handling som foregikk i prestegården eller hos en av dem som blev trulova. Det skulde være vitner tilstede og to forlovere skulde gå god for at det ikke var noe til hinder for at paret kom sammen i ekteskap. Trolovingen blev ført inn i kirkeboka, og mange steder var det i ett lengere tidsrom en egen trolovings- og vigselbok. Offentlig troloving var avskaffet i 1799.

Brudeparene blev vanligvis viet i kirken, de aller fleste i sommermånedene. Rikfolk kunne bli viet hjemme i sine egne hus, men til det måtte de ha kongelig tillatelse.

Det måtte de ha hvis de var søskenbarn, tremenninger eller hadde ekstra hastverk. For vielsen skulle det lysest tre søndager etter hverandre. .

Troloving var i bruk i eldre tid. Skikken var slik at gutten med sine nærmeste kom til jentas hjem og da var det gjort slik at de to skulde ha hverandre. Det var da de nærmeste av begges slekt vitner på og ga sitt ja dertil, og så blev de regnet som festefolk, og det var skam å slå opp igjen.

Det var, sier de, i bruk i eldgamle tider at festerfolket møtte frem i kirken med sine forlovere, og presten velsignet forlovelsen. Kom paret til at de ville løse forlovelsen, måtte de møte i kirken og presten skilte de da. De holdt i hver sin kant av en hvit duk, og med en kniv skar så presten over kledet og lyste forlovelsen løst. Det var stor bot for dette.

Når forlovelsen var blitt ofenlig i jentens hjem, var det gjestebud en dags tid, og der blev da gjort avtale om brullup og om hjemmefølge. Var det velstandsfolk, skulle jenten ha ei kiste full av gode gangklær, og klær til en og to senger. Vanligvis fikk hun ta seg en ku i fjøset. Sølvsaker fikk hun også etter so det var råd til. Noen skillinger skulle jenta også ha, det var noen som

fikk 100 daler, men det var nå bare de rike som hadde råd til det når jenta reiste fra hjemmet.

Når det led til bryllup så var det å reise til byen å kjøpe klær og stas . Brudgommen kjøpte mest av det svarte kleet som skredderen sydde for ham. De kledene passet han på slik at de varte i mange år, de lå for det meste på kistebunden, så måtte han ha lerret til fin skjorte som bruden sydde, og så var det svart silketørkle og hatt, høy ullhatt var i bruk. De brukte lave sko som hadde sølvspenner, og når de brukte knebukser, hadde de stømper bunden med renner eller utsmykket. Det var på den tid lite i bruk med ytterfrakker, det var rart at de ikke frøys helsen av seg; men folk var så stålherdet i fra ungdommen at de brydde seg ikke om kulden. De brukte mest langt hår som de skar rundt og så barberte de seg, det var bare noen som hadde sreskjegg. Hadde bruden råd til det, så brukte hun å kjøpe kjøpetøy til skjørt , liv og trøye. Skjørtet sydde hun mest sølv, men trøyen og livet var det mest karmannsskredderen som sydde når han kom til gårds. Så skulle hun ha seg et fint sjal, ett hodetørkle og ett silketørkle. Kvinnene brukte også lave sko med spenner i. Mye var det så at gutten hadde gitt jenta en førstegave, det var da helst i sølv eller silke. Til kvinnene hørte også en kape som de hang over akslene og hekte i halsen, de var så gracie å ri med fordi armene var frie.

Når festerpiken flyttet hjemmefra så var det flyttegjestebud. Brudgommen med foreldre og nære skyldfolk kom til gårds og naboene blev bedt sammen. Så var det gjestebud en dags tid til hun skulle reise. Det var vondt for henners folk, helst for moren, å sende henne ifra seg., særlig når det var lang vei å flytte. Hun ba da farvel til alle i hjemmet og takket for alt godt og sette seg så på hesten.

Så reiste følget avsted og noen av henners folk var med og det var mange ganger sent på kvelden før de kom frem til brudgommens hjem. Foreldra hans ønsket velkommen og talte snildt til henne for å roe henne. Hun fikk også liten tid til å sørge for det var så meget å tenke på til bryllupet at hun glemt seg selv.

Neste gang skal jeg for telle om selve bryllupet.

Binnar Olund

PRØV DINE KUNNSKAPER I LESNING AV GOTISK HÅNDSKRIFT

VALGETS KVAL FOR SLEKTSGRANSKERE MED PC!

Minst 5 forskjellige dataprogrammer tilbys nå dem som følger at papirlapp-systemet ikke alltid gir den beste oversikten over møysommelig innsamlede data:

"Genealogy on Display", som jeg nevnte i forr. artikkel
"Family Tree etc."
"Family History System"
"Slekt" (norskprodusert)
"Roots II" (også utførlig beskrevet i "Heimen" nr.4/88)

Alle er anmeldt i bladet "Datatid" og interesserte bør ta en tur på biblioteket å lese artikkelene. De 4 første programmene står i nr. 9/88, det siste i nr. 4/86. "Roots II" er også meget grundig beskrevet i nr. 4/88 av "Heimen". Jeg har ikke selv prøvd mere enn to av programmene, men får det inntrykk av omtalen at alle har både sterke og svake sider og at den største forskjellen mellom programmene ligger i mengden av utfyllende opplysninger som de kan håndtere, - "Genealogy" og "Family Tree" minst, "Roots II" mest.

De 3 første programmene er "gratis-programmer", dvs. at man betaler i første omgang bare for kopiering og evt. forsendelse av programmet på diskett. Norske dataklubber kan ta en 50-70 kroner pr. diskett, avhengig av antall disketter og avhengig av om bestillingen er forskuddsbetalt eller sendt pr. oppkrav. Hvis man ønsker å bruke programmet blir man anmodet om et bidrag til forfatteren, ofte \$35 eller \$45, samtidig som man blir registrert som bruker av programmet. Denne registreringen er absolutt å anbefale og nødvendig for å få tilsendt forbedrede utgaver av programmene etter hvert som de kommer. Selv bruker jeg "Genealogy on Display" og fikk ved registreringen siste utgave av programmet. Det medførte at programmet ble raskere og bedre. F.eks. er begrensningen på maks. 4 generasjoner pr. utskrift i en stamtavle nå fjernet.

"Family History" kan fås fra Seltec, fra Programvareklubben MCS, postboks 3172 Munkvoll, 7002 Trondheim, tlf. 07-517915 og fra Norsk Computerforening, postboks 587 Heddal, 3671 Notodden, tlf. 036-20940. "Datatid" oppgir ingen bestemt leverandør av "Family Tree". "Slekt" selges av Widar Swendsen, Prost Holms vei 247, 2020 Skedsmokorset (pris kr. 950,-) og "Roots II" av Elektrokonsult A/S, Austadgangen 4, 3000 Drammen, tlf. 03-831500 (pris kr. 3540,-).

Hvis noen i foreningen har lyst til å se hvordan programmet "Genealogy on Display" virker i praksis kan de kontakte undertegnede på telefon 03-501255 (Borgestad). Vidar Landsverk bruker programmet "Family History" og hvis noen medlemmer har lyst på en demonstrasjon av dette kan de kontakte han på telefon 03-559328 (Osebakken).

N.B! Seltec har ny adresse: Seltec Computer Products Ltd., Northumberland House, Gresham Road, Staines, W128 2AP Middlesex, England.

By- og bygdebøkene våre.
Presentert av Per Chr. Nagell Svendsen.

Artikkel 6: H O L L A - B Ø K E N E

I denne sjette og siste artikkelen om bygdebøkene i Grenland, reiser vi til Nome kommune. Da er vi kommet til den vestligste av kommunene i Grenlandsregionen. Nome består av deler av tidligere Holla kommune og Lunde. Holla kommune bestod av de tre storbygdene Holla, Helgja og Valebø. Valebø hører i dag med til Skien kommune. De tre bygdene har også fått skrevet ned sin bygdehistorie og sin gårds- og slektshistorie. Denne står å lese i Holla I og II.

Allerede i 1925 kom den første bygdeboka for dette området på markedet. Simom Ytterbø het mannen som forfattet boka. Han kom egentlig fra Helgja, men hadde studert og virket som lektor i Sandefjord, - før hjemlengselen førte ham tilbake til ætte-
garden.

I 1912 fikk han forespørsel fra daværende ordfører om han ville skrive Hollas historie. Dette svarte han ja til og arbeidet med manuskriptet i 10 samfulle år. Tre år senere - i 1925 - var boka ferdig og ble trykket i 1 500 eksemplarer.

Selv om boka var på nesten 650 sider, var det ikke godt å få med alt stoff av interesse. Ytterbø tok senere til å arbeide med en ny og revidert utgave. Dette arbeidet fullførte han etter at han var blitt pensjonist. Resultatet var så omfattende at det måtte deles på to bind. Den boka som fikk navnet Holla I førte Ytterbø helt fram til 1950. Dette var nærmest en revidert utgave av den første bygdeboka om Holla. Her kan en lese gårds- og slektshistorie.

Den åndelige- og yrkesmessige- opplæringen fikk sitt eget bind, HollaII. Her kan en lese om opplæring, kirke- og skolestell i bygdene. Til dette bindet hadde Ytterbø hentet opplysninger fra en rekke arkiver (preste- og skolearkiv, fylkes-, stats- og riksarkiv) ved siden av at han gjennom personlig kontakt med dalevende kunne supplere med stoff av nyere dato. Denne boka kom på markedet tre år etter forfatterens død, - i 1957.

I 1969 valgte formannskapet ei ny bygdeboknemd. Denne nemda fikk i oppdrag å forberede spørsmålet om å trykke opp igjen første bind av Holla- bøkene. Fem, seks år senere - i 1975 - kom Holla I i omarbeidet og utvidet utgave. Sverre Liestøl hadde supplert boka med opplysninger fra 1950 og fram mot kommunesammenslåingen med Lunde i 1964. Enkelte avsnitt ble omarbeidet og endel nytt stoff kom til i form av artikler.

I dag kan en få kjøpt denne boka hos bokhandlerne i distriktet. Boka er blitt et tykt bind på ikke så langt unna 900 sider. De fleste av disse sidene omhandler gårds- og slektshistorien for Holla, Hegja og Valebø. Men det er også tatt med endel generelt stoff fra storkommunen. Her kan nevnes oldtidshistorie, kommunikasjoner og helsestell ved siden av et fyldig omriss av Hollamålet og en god presentasjon av kommunens næringsliv.

Det blir under overskriften "Holla i hedensk tid" fortalt like fra den gang Holla lå under havets overflate (siste istid 10 - 12 000 år tilbake). Etter at isen trakk seg tilbake, dannet det seg store morener flere steder. Holla lå den gang ca. 100 meter lavere enn i dag. Norsjø var således en fjordarm av Frierfjorden.

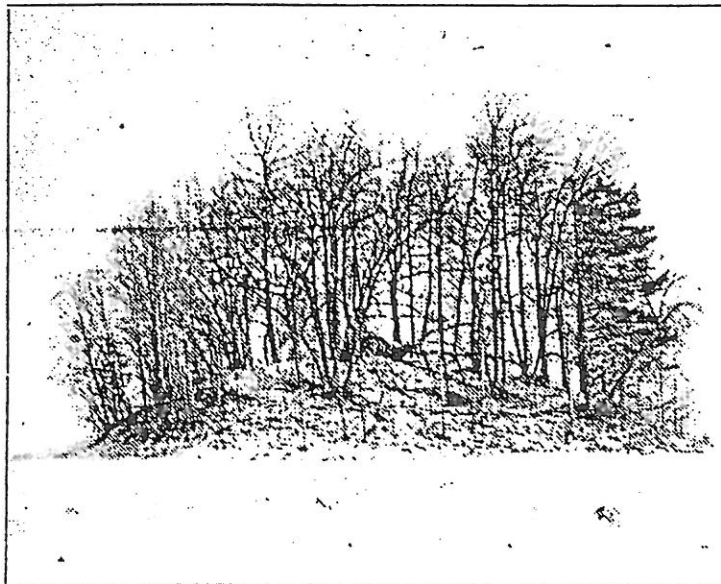
Rester etter de første menneskene som slo seg ned på disse traktene, har en funnet flere steder. Bygdeboka forteller om dette og viser bilder av noen av funnene. Det er steinøkser fra Romnes, bronseting fra Namlaus og Vale, urner og smykker gjort i metall fra Stenstad, sverd fra Brenne, vikingøkser, kleberstensgryte og spydspiss fra Ytterbø, sverd og spydspiss fra Søve, økser fra Bakken og Hagan m.m.

Det er Arne Johan Gjermundsen som tar for seg Hollamålet. På de 25 sidene tar han for seg en rekke eksempler og interessante betraktninger. I etterordet sitt skriver han blant annet: "Hollamålet er et genuint, ekte målføre med tradisjoner tilbake til vår eldste språkføre i Norge".

Gerhard Hedlund skriver om Holla Sparebank. I sin historiske oversikt kommer han også inn på to saker som skaket opp sinnene på folk under andre verdenskrig.

Bare få dager etter at krigen hadde brutt ut, var bankkassen bunnskrapt av folk som stod i kø for å ta ut pengene sine. Mangelen på skillemynt var så prekær at Holla Sparebank utstedte skillemyntsedler pålydende 1,2,5,10,25 og 50 øre. På den måten kom handelen lettere gjennom vanskelighetene. Norges Bank forstod situasjonen, men måtte likevel påpeke sin rett til å utstede mynter og pengesedler.

Den andre saken var et ran som førte til at 191 000 kroner ble tatt. Tre bevæpnede menn kom seg unna med pengene som de sa skulle brukes av hjemmefronten. Dette ble senere trukket i tvil. Banken hadde i tiden som fulgte et lengre oppgjør med forsikringsselskapet for å få dekket tapet.

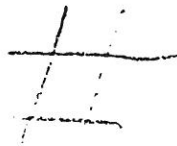

På Søve finner vi også denne store gravhaugen.

Etter som en sitter slik og blar i boka, blir det til at en leser litt her og litt der, studerer bildene og leser teksten som hører til. Uhøytidelig og avstressende det hele. Bygdebøker leses jo sjelden fra perm til perm. En leser bruddstykker av det en er mest interessert i og trenger ikke være redd, for å miste oversikten av den grunn.

Denne har en i innholdsfortegnelsen. Der finner en også navnet Gunnar Høydalen i noen artikler. En artikkel har hans navn nevnt sammen med Ole Høiland som visstnok var en av hans venner. Dette vennskapet førte etter sigende til godt med penger for Høydalen, men uvennskap med sambygdingene.

Dette var noen smakebiter på hva som står å lese i den store, tykke boka om Holla, - hvor hovedvekten tross alt er lagt på den før omtalte gårds- og slektshistorien. Således er det klart at innbyggerne av Holla, Helgja og Valebø og slektninger av disse, vil finne mest å lese i Holla I. Men også vi andre vil kunne finne mangt og mye interessant stoff.

Kunnskapsprøve i gotisk håndskrift, løsning:

A N N O 1649 den 5 Martij holtis
amindelig vor ting paa Hofflands ting stue udi
Aardals schibrede hosverrendis E: och velacht mand
Christoffer Gertsen K: M: fougit sammesteds
sambt bondelensmandens fuldmegtig Olluff
Olluffsen. Domsbænd som retten betientte
ehr: Olluff Toldsgaard, Bottell Natuigen, Tor-
sten Herrej, Olluff Siffuersen Semb, Guldbrand
Aarebro och Olluff Tørresen Semb.

Olle Olsen tiennendis paa Dalager var udi rett
steffndt formedels hand haffuer begaaet et kniffsting
paa Johannis Adersen (?) aff somert for retten aff hans
yderste formue at bøde til Kongl. May- 5 Rdr.
Forlofftingsmænd bemld: penger till først komendis
Posche at betalle ehr Errich Suallem, Christoffer Øren,
for den halffue part och Guldbrand Aarebro for den
anden halffue part til bemld: tid at betalle.

L A G S N Y T T .
=====

Først godt nytt år til våre medlemmer og lesere, selv om vi nå har lagt det meste av etterjulsvinteren bak oss. Ja tiden den flyr, og nye slekter og generasjoner kommer og går.

Siden forrige nummer av bladet vårt har vi hatt to medlemsmøter og årsmøte. På medlemsmøtet 22. sept. 88 var Svein Skajem fra Østfold historielag hos oss og kåserte om slektsforskning. Han er dreven i faget og kåserte på en slik måte at en fikk et helt personlig forhold til de menneskene man forsket rundt.

På medlemsmøtet 29. nov. tok konservator Ejørn Sandberg, Berg museum Kragerø, for seg innføring og tyding av gotisk skrift. Dette kan jo være vanskelig for de fleste, og han viste oss ved eksempler at ved trening kunne man vel finne ut av sammenhengen i disse gamle skrifter.

Årsmøtet ble holt 9. mars 89, og vi hadde fått fhv. fylkeskonservator Halvor Landsverk til å kåsere for oss om " Bur og loft i Telemark ". Et interessant kåseri om våre gamle bygninger, byggeskikk og stil, og ornamentikk, og litt slekt rundt disse gamle bygningene.

Ved valgene på årsmøtet ble Thor Gundersen valgt til ny formann. Ellers i styret er: Jan Christensen, Roar F. Nesse, Alf Granly, Gunnlaug Aasetre, Nicolay Floor og Torbjørn Aasetre, og med Lisbeth Meistrand og Gunnar Oland som vararepr. Konstituering av styret er i skrivende stund ikke foretatt.

Våre informasjonsmøter på Porsgrunn bibliotek har gått med to møter pr. måned hele vinteren. Det har etterhvert vist seg å være stor interesse for disse møtene og de er som regel godt besøkt. Vi har også utlån fra vårt etterhvert rikholdige arkiv på disse møtene. Nytt til arkivet er kopier av folketelling 1865 for Gjerpen og folketellingene for 1815 og 1825 for Skien og Porsgrunn.

Vår sommertur i år er planlagt som busstur søndag 28. mai til Kongsberg, med besøk i sølvgruvene, sølvverksmuseet og i Kongsberg kirke. Håper at vi får fylt bussen til denne turen.

Ha en god sommer !

I de ti årene medlemsbladet vårt har kommet ut, har Lagsnytt vært formannens spalte. Som ny formann har jeg også et par ord å komme med. Jeg vil takke avtroppende formann Torbjørn Aasetre for meget vel utført jobb. Det er ingen sak å overta som formann i en forening med så stø kurs! Jeg vil også takke lagets første formann Steinar Larsen. P.g.a. stort arbeidspress trekker han seg nå ut, etter å ha vært varammann i noen år, men han fortjener stor takk for å ha vært med å dra laget vårt i gang.